

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

NOFEMERE 2011

MEPUTSO: 80

NAKO: 2 diiri

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO tše THARO, e lego ya A, ya B le ya C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)

KAROLO YA B: Kakaretšo (10)

KAROLO YA C: Thutapolelo le Tšhomišopolelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.
3. Araba dipotšišo KA MOKA.
4. Karolo ye nngwe le ye nngwe e ngwalwe letlakaleng la yona.
5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga karolo ye nngwe le ye nngwe.
6. Tatelano ya dikarabo e swane le ya dipotšišo.
7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo ye nngwe le ye nngwe.
8. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.
9. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO 1**

1.1 Badišiša temana ye e latelago gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

- 1 Nako ga se ya ema felo gotee, lefase le lona ga se la ema felo gotee. Ge re lebelela mo re phelago gona, re bona dilo tše ntši, tšeo kgale di bego di se gona. Ka ntle le diphetogo tša theknolotši go bonala diphetogo tša go ama ditšo.
- 2 Dikolong le magaeng batho ke merafe ya go fapana. Re lemoga le batho bao ba fapanago le rena ka ditumelo. Ba bangwe ba ikgethetše go ratana le ba bong bja go swana le bja bona. Ba bangwe ba na le menagano ya maphefo go re feta mola re fapana gape le ka maemo. Ka mehla batho ba na le dikgopolo le ditsela tša go fapana tša go rarolla mathata. Batho ba ka nagana gore o motho wa lethabo ge o ba botšiša mabapi le maphelo a bona mola ba bangwe ba ka nagana gore o tshela mellwane ge o botšiša tša go amana le sephiri sa bona.
- 3 Phegišano ya go hlolwa ke go fapana ga batho e ka rarollwa, eupša ge e sa hlokomelwe e ka tliša dithulano. Phegišano e tliša polelo ye e sekamego ka boimanyana ye e tšweletšago kgethollo. Polelo ya mohuta wo ke ya go swana le yeo re felago re e kwa, fao o hwetšago motho a re 'ke tsebile, ge e le bathobaso ka moka ga bona ke mašaedi, ga ba tšwafe go lahla matlakala go gongwe le go gongwe'. Motho yo o dira phošo ka gore ga se bathobaso ka moka bao ba lahlago matlakala go gongwe le go gongwe. Ka nako ye nngwe o tla kwa ba bodikela ba re 'ke botlaela go hlaba diphoofolo magaeng le re le phasa badimo'. Ba bolela bjalo ka gore ga se ba dira dinyakišišo le go ithuta ka fao bathobaso ba phelago ka gona. Ge o ithuta ka ditšo tša batho ke gona o tlogo ba kwešiša le go ba swara gabotse. Go swarana gabotse go tliša kgotlelelano le tlhomphano. Tšona di thuša go kaonafatša kgokagano gare ga batho.
- 4 Go na le batho bao ba sa dumelago gore batho ba ditšo tša go fapana le tša bona ke ba maemo a fase. Tumelo ye bjalo e bitšwa kgethologanyo ya semorafe gomme e ka tliša magato ao a sa dumelelwego go swana le ditlaišo, dikgethologanyo le dintwa tša semorafe. Kgethologanyo ya semorafe ga e gare ga bathobaso le bathobašweu fela, eupša e ka lemogwa gape gare ga bathobaso ka bobona. E ka akaretša maikutlo a go ba kgahlanong le merafe goba dikarolwana tše di itšego tša batho. Mohlala wa se ke wa Hitler yo a ilego a bolaya batho ba bantši ba Bajuta ka nepo ya go dira gore morafe wa Majeremane o hloke dilabi.
- 5 Batho ba bangwe ba rata go sekamela lehlakoreng le tee. Tshekamo ye ka nako ga e na kotsi go swana le ge motho a ikgethela go raga kgwele ya maoto fela, eupša e ka ba kotsi, go fa mohlala, ge moamogelabaeng lebenkeleng la dijo a ikgethela go thuša bathobašweu fela, goba mongmodiro a ikgethela go thwala banna fela.

- 1.1.1 Go ya ka temana ya bobedi, batho ba ikwa bjang ge ba botšišwa ka maphelo a bona? Efa tsela e TEE. (1)
- 1.1.2 Kgopolo ya gore batho ba morafe wo o itšego ke ba maemo a fase e šupa eng? (1)
- 1.1.3 Ke eng seo motho a ka se dirago go thibela tirišo ya polelo ya go kgetholla? (2)
- 1.1.4 Hitler ke mokgethollabatho go ya ka semorafe. Thekga ntlha ye. (2)
- 1.1.5 Na diphapano gare ga batho ba merafe di ka rarollwa bjang? (2)
- 1.1.6 Ke eng seo se gapeletšago batho ba go fapana go hlakana/kopana? Efa dintlha tše PEDI. (2)
- 1.1.7 Na mohola wa tšhomišano bathong ke eng? (2)
- 1.1.8 Na ke nnete gore bathobaso ka moka ke mašaedi? Tšweletša lebaka. (2)
- 1.1.9 O nagana eng ka polao ya diphoofolo ka magae? (2)
- 1.1.10 Efa ditlamorago tša go tšweletšwa ke go ratana ga batho ba bong bja go swana. (2)
- 1.1.11 Bapetša phetogo ya go amana le merero ya setšo le phetogo ya theknolotši (2)

1.2 Bala poledišano ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

1. Mošomo wo ke a o rata. Khamphani ye e tšweletše ka lebaka la thekgo ye re e fago bašomi ba bangwe.

2. Ba ka nagana gore ge difatanaga di rekwa ke ka lebaka la babapatši mola di fetile matsogong a rena.

3. Rena re hlwekiša ditšhila ka gobane ge re ka se dire bjalo ke mang yo a tlogo dira bjalo? Gape re ka se tleme dithai le go rwala dikwaekwae ka moka. Yo mongwe yena o swanetše go apara oborolo a sware lešela a hlwekiše.

4. O nkgopotša batho ba go nyaka fela mešomo ya maemo. Ba lebala gore mešomo ka moka e bohlokwa.

5. Nna ke thibolla diphaephe gore bareki ba difatanaga ba hwetše dilo di lokile.

6. Ge o ka se dire bjalo go tla nkgga.

7. Rena re dira mošomo wo mogolo eupša ga re bonale. Batho ge ba otlela ba lebala kabelo ya rena, ba re gopola fela ge ba le mathateng.

[E amantšwe go tšwa go: www.funncartoons.net]

- 1.2.1 Na batho ba ba laeditšwego ba šoma mešomo efe? Efa ye MEBEDI. (2)
- 1.2.2 Batho ba ba laetša ba rata mošomo wa bona. Fahlela kgopolo ye. (2)
- 1.2.3 Na taba ya gore mešomo ka moka e bohlokwa ke ntlha goba kgopolo? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.2.4 Ntšha maikutlo a gago ka batho ba go rata mešomo ya maemo fela. (2)
- 1.2.5 Bapetša tema yeo e kgathwago ke bašomi ba le ya babapatši mo kgolong ya khamphani. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO 2**

Bala temana ya go latela gomme o ngwale mehola ya *dikhoutu tša para*. Ngwala dintlha tše šupa ka mantšu a go se fete 70.

Molokoloko wa methaladi ye meso ya ka godimo, e bopa patrone. Methalo ye e latelwa ke dinomoro ka tlase ga yona. Bontši bja ditšweletšwa go tšwa difemeng bo tla bo na le methaladi ye. Yona e bitšwa *dikhoutu tša para* ('barcodes'). Khomphutha e ka dirišwa go *sekena khoutu ya para* ka nepo ya go hlagiša leina la setšweletšwa le khamphani yeo e se tšweleditšego. Khomphutha e diriša *leisara go sekana* methaladi le sekgoaba seo se lego magareng ga methaladi

Matšatšing a lehono, didirišwa ka moka ga tšona di tla di na le *dikhoutu tša para*. Ge o reka selo ka lebenkeleng se fetišwa mo pele ga sekana. *Khoutu ya para* e kgona go hlaloša selo seo o se rekago. E go botša ka ga bogolo bja sona le ka ga theko ya sona. *Khoutu ya para* e romela gape molaetša go ba taolo ya didirišwa go ba tsebiša gore sedirišwa sa mohuta wo o itšego se rekilwe, le go ba phafošaga ge eba ba swanela go oketša didirišwa tša mohuta woo ka lebenkeleng. Go tloga mola go dirišwago *dikhoutu tše*, mabenkele ga a sa bea ditaetšo tša ditefelo godimo ga dithoto. Ditheko di bewa kgauswi le dithotho gore bareki ba tsebe theko ya tšeo ba di rekago.

Ntle le ka mabenkeleng, *dikhoutu tša para* di dirišwa gape le ka posong fao di laetšago mesepelo ya diphasela le mangwalo. Di dirišwa gape le mererong ya temo fao di dirišetšwago go šetša ka fao diphelele tše di itšego di iphedišago ka gona. Go fa mohlala, di ka dirišwa go šetša ka fao dinose di ikoketšago ka gona. *Dikhoutu tša para* ke karolo ya bophelo bja lehono.

[E amantšwe go tšwa go: www.wikipedia.org/wiki/Barcode]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO 3**

Lebeledišiša papatšo ye e latelago gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

MMINO! MMINO! MMINO!

 » » » *Ke ga mantšha o tlogele ...* » » »

Diopedi le dibini tša maemo a godimo:

DJ Cleo **Ntando** **Danny K**
Mzekezeke **Lira** **Authur**
Arrie

le ba bangwe ba go tuma

Lefelo: Fountains (Tshwane)
Nako: 06:00–06:00
Ditefelo: Bonnyane R120,00

 » » »   » » »

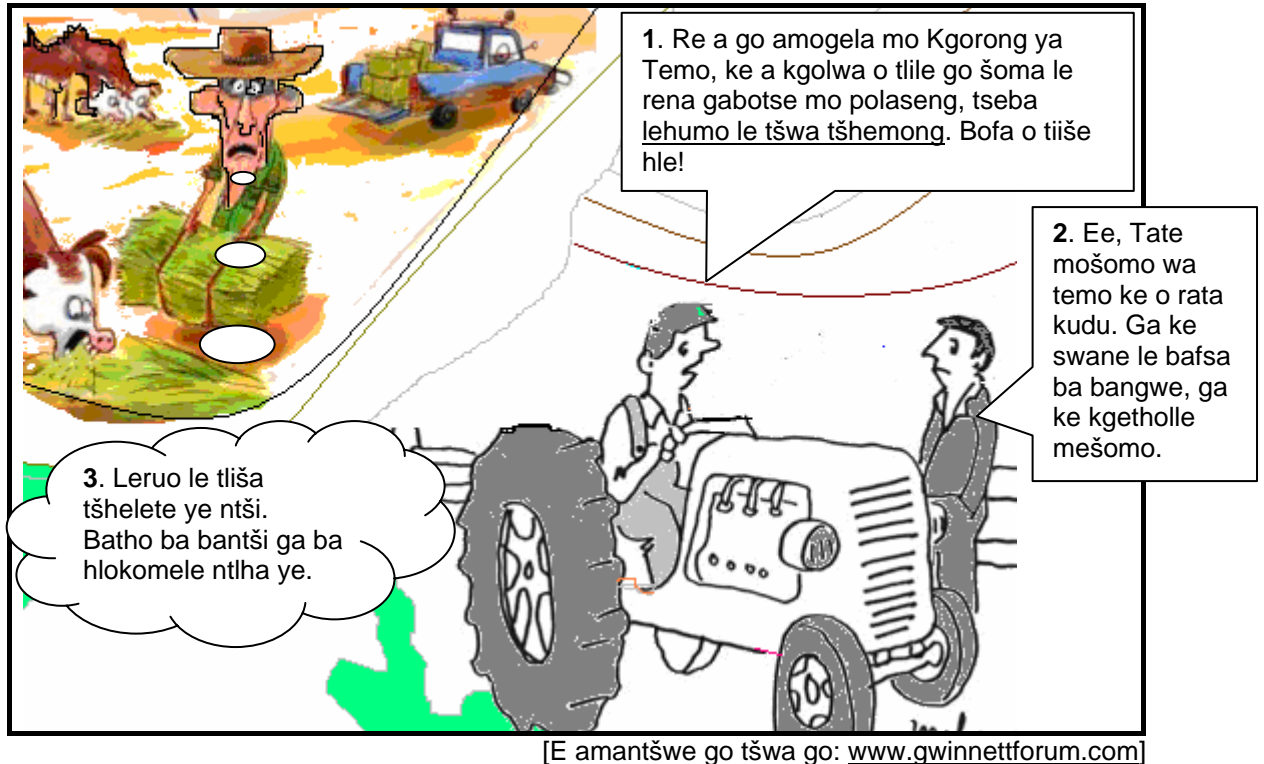
Go se be le yo a šalago.
Batho kgothekgo ... the! Ka moka a re beng gona!

- 3.1 'Ke ga mantšha o tlogele ...' e šupa eng? (1)
- 3.2 Na poeletšo ya lentšu le 'mmino' e re botša eng? (1)
- 3.3 Ngwala tlhalošo ya lentšu le 'godimo' go ya le ka fao le šomišitšwego papatšong. (2)
- 3.4 Ke eng seo mmapatši a ratago go se fihlelela ka go diriša lentšu le 'bonnyane'? (2)
- 3.5 Ke ntlha efe ye bohlokwa yeo e tlogetšwego mo papatšong? (2)
- 3.6 Ntle le go diriša mantšu a 'Mmino! Mmino!' re tseba ka eng gore go bapatšwa khonsarata ya mmino? Efa dintlha tše PEDI. (2)

[10]

POTŠIŠO 4

Lebeledišiša seswantšho se sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

[E amantšwe go tšwa go: www.gwinnettforum.com]

- 4.1 Mmolelwana wo o thaletšwego o šupa eng? (2)
- 4.2 Bopa leina ka lediri le 'hlokomele' go tšwa poduleng ya 3. (1)
- 4.3 Na sekafoko se 'bofa o tiiše hle' se tšweletša modirišo ofe? Thekga karabo ya gago. (2)
- 4.4 Go ya ka seswantšho se, ke legoro lefe la batho le le laetšago le rata tša temo? (1)
- 4.5 Ke ka lebaka la eng magoro a batho ka moka a le bohlokwa temong? (1)
- 4.6 Pudula ya polelo ya 3 e fapana le tše dingwe bjang? (1)
- 4.7 Hlaloša molaetša wo o tšweletšwago ke podula ya 2. (2)

[10]

POTŠIŠO 5

- 5.1 Bala temana ye e latelago ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

Owen da Gama ke sebakadi sa maloba sa kgwele ya maoto. Yena o ikgantšha ka go bapala dinageng tša moše. O bolela maleme a go fapana. O tseba go bolela gape le maleme a go **bolelwa** profenseng ya Limpopo, e lego Sepedi, Xitsonga le Tshivenda. Yena o bolela gape le dipolelo tša Malawi le tša Yuropa.

[E amantšwe go tšwa go: www.wikipedia.org/wiki/owendagama]

- 5.1.1 Efa mohlala wa lešala go tšwa setsopolweng gomme o le diriše lefokong. (2)
- 5.1.2 Ngwala lefoko le le thaletšwego ka tirwa. (2)
- 5.1.3 Tsopola mohlala wa leitiri go tšwa setsopolweng o be o tšweletše mošomo wa lona. (2)
- 5.1.4 Laetša lethušalediri mo lefokong le gomme o le diriše lefokong bjalo ka lediri.
'O tseba go bolela gape le maleme ao a bolelwago profenseng ya Limpopo.' (2)
- 5.1.5 Tsopola mohlala wa leamanyi go tšwa setsopolweng o be o fe leina la lona. (2)
- 5.1.6 Diriša lehlalošetšagotee la lentšu le **maleme** lefokong la go kwagala. (1)
- 5.1.7 Diriša lefoko le le latelago go tšweletša lebaka le letlago.
'Yena o bolela gape le dipolelo tša Malawi.' (1)
- 5.1.8 Laetša modu le moselana mo lentšung le le kotofaditšwego. (2)

5.2 Lebeledišiša seswantšho se sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

[E amantšwe go tšwa go: *Social Science Today Gr. 9*]

- 5.2.1 Ngwala lentšu le TEE sebakeng sa sekafoko se se thaletšwego mo puduleng ya 3. (1)
- 5.2.2 Tsopola mohlala wa leekiši go tšwa mo puduleng ya 1 o be o fe le mošomo wa lona. (2)
- 5.2.3 Diriša lebopi le le thaletšwego go tšwa poduleng ya 3 go tšweletša lešupi la kgato ya bobedi. (1)
- 5.2.4 Lokiša diphošo tša mopeleto lefokong le le kotofaditšwego. (2)
- [20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80